

Оџону кэлимсэ ааџыга кыра эрдэџиттэн уһуйуу.

Григорьева Е.Н., логопед –
учуутал, Федорова Г.Е., иитээччи.
Покровской куорат,
Оџону сайыннарар киин
№1 “Сардаана” оџо саада.

Кэлимсэ ааџы ныматын туһанан, ол эбэтэр Гленн Доман “Глобальное чтение” ныматыгар олоџуран оскуолаџа кириэн иннинээџи саастаах оџону төрөөбүт тылынан кэлимсэ ааџарга үөрэтиигэ холонон көрүүбүтүн билиһиннэрэбит. Бу кэлимсэ ааџы нымаџа ТЫЛ ис хоһооно сүрүн оруолу ылар.

Оџо биир суруллубут тылы элбэхтик көрөр уонна истэр буоллаџына, оџо мэйиитигэр элбэх информация барытын түмүгэр кэлимсэ ааџы нымата бэйэтэ тахсан кэлэр диэн чопчулуур бу ныма автора Гленн Доман.

Оџо, ордук кыра сааһыгар, бэйэтин төрөөбүт тылын эйгэтигэр ордук сайдарын, ис кыаџа арылларын туһанан бу кэлимсэ ныманы улэбитигэр туттар санааламмыппыт уонна проект быһыытынан киллэрбиппит.

Улэбит ис хоһоонун кэрчик тиэмэлэргэ арааран, сааһылаан маннык тутуллаатыбыт.

Темалар	Туттуллар тыллар
Дьиэ кэргэн	Папа, мама, эбээ, эһээ, эдьий, убай, кыыс, уол.
Киһи чаастара	Харах, кулгаах, хаас, аях, уос Тиис, мурун, тарбах, илии, тобук.
Киһи ааттара	Мирон, Эрсан, Дархан, Дима, Айтал. Саша, Лев, Аяана, София, Денис.
Дьиэ кыыллара	Ыт, куоска, ат, ынах, оџус, сибиинньэ
Дьиикэй кыыллар	Тиин, эһэ, саһыл, куобах, бөрө.
Дьиэ мала - сала	Ыскаап, орон, остуол, оһох
	Аан, түннүк
Ас арааһа	Үүт, уу, арыы, сыммыт, кэмпиэт.
Сир аһа	Отон, луук, сугун, дьэдьэн.
Өннөр	Кыһыл, манган, хара, күөх, боронг.
Утарыта суолталаах тыллар	Улахан – кыра, уһун – кылгас, кэтит – синньигэс, уһа – ханас, тымныы – сылаас.
Словосочетания	Кыһыл саһыл, манган аан, хара ыт, күөх сугун, боронг куобах.
	Уһа илии, ханас атаһа, уһун кулгаах, синньигэс хаас, тымныы уу.
Хайааһыны көрдөрөр бэлиэтиир тыллар	Хаамар, суурэр, турар, ойор, олорор.
Этиилэри ааџы	Кыыс сүүрэр, куобах ойор, эһэ турар, ат хаамар, эбээ олорор.

Бу таблицаға көстөрүн курдук, үлэбит бастакы түһүмэбэр туттуллар тыллар судургулар, оҕоҕо чугас уонна өйдөнүмтүө тыллар буолуохтаахтар. Тыллары карточка курдук онорон, биирдиилээн ааттыы, ааттыы көрдөрөбүт.

Холобура: Эһээ, эбээ о д.а. Бу күннэ бэриллибит 5 тылы күннэ устэ хатылыбыт. Салҕыы тиэмэлэринэн тыллары киллэртээн иһэбит.

Иккис түһүмэххэ өннөрү – дьүһүннэри кытта билиһиннэрэр тыллары, хайааһыны бэлиэтиир тыллары эбии киллэрэбит. Тылы эбии киллэриигэ оҕо билбит, өйдөөбүт тылын туоратан иһэбит. Үһүс түһүмэххэ оҕолор этиини ааҕаллар.

Кэлимсэ ааҕыы ныма туһата: Оҕо болҕомтото сайдар, тылын саппааһа хангыыр, өйө сытыырхайар

Оҕону эрдэ ааҕыыга үөрэтии ныматын чинчийбит педагогика уонна психология наукаларын эйгэтигэр биллэр көстөр учуонайдар Монтессори, Фребель о. д.а. бары биир тумуккэ кэлэллэр оонньуу кыра оҕо сайдыытын мэкитиэтэ диэн.

Биһиги оҕону кэлимсэ ааҕыыга кыра эрдэбиттэн уһуйуу проэкпытыгар бэйэбит айбыт оонньууларбытын киллэрдибит. Бу оонньуулар нөнүө оҕо хараҕынан көрөн тыллары ордук өйдүүр, болҕомтото сайдар, билэр – көрөр баҕата улаатар. Кэлимсэ ааҕар тыллара элбиир.

Оҕо кэлимсэ ныманнан ааҕар дьөбүрүн сайыннарар оонньуулар

“Саспыт тылы бүл”

Сыала: Оҕо кэлимсэ ааҕар дьөбүрүн эрчийии, болҕомтотун , толкуйдуур дьөбүрүн сайыннарыы.

Туттуллар тэриллэр: карточкаларга суруллубут тыллар (ыт, куоска, ат, ынах, обус, сибиинньэ), кыыллар ойуулары (ыт, куоска, ат, ынах, обус, сибиинньэ).

Оонньуу хаамыыта

Остуолга оҕо иннигэр биир кыыл ойуутун ууруллар, ону тэнэ остуолга кыыллар ааттара суруллубут карточкалары тарҕата умса ууруллар. Оҕо умса сытар карточкалартан көрөн олорор кыылын аатын булар.

“ Ким эйигин ынырар?” хамсаныылаах оонньуу.

Сыала: “Дьэ кэргэн” тиэмэтигэр тыллары хатылааһын, кэлимсэ ааҕарга эрчийии, эт – хаан өтүнэн сайыннарыы, билиитин – көрүүтүн кэнэтии. Оҕону оонньуу быраабылатын тутуһарга иитии.

Туттуллар тэриллэр: Карточкаларга суруллубут тыллар (папа, мама, эбээ, эһээ, эдьий, убай, кыыс, уол).

Ооньуу

Ооньуу хаамыгта

Хос иһигэр суруктаах катрочкалары (папа, мама, эбээ, эһээ, эдьий, убай, кыыс, уол) араас мундукка тарҕатан, суруга көстөр гына ууруллар. Бу ооньууну кыра бөлөҕүнэн ооньуур ордук (5-6 оҕо).

Ооньуу оҕолор таһырдыа ооньуу сылдыаллар диэнтэн саҕаланар. Оболор хос устун көнүллүк сүүрэллэр. Холобур: иитээччи “Эдьий ыһырда” диэтэбинэ оҕолор эдьий диэн тылга сүүрэн тийэллэр. Салбыы атын тыллары сигналы истэн булаллар.

“Сөптөөх тылы бүл”

Сыала: Оҕо кэлимсэ ааҕар дьобурун эрчийии, сөп түбэхэр тыллары булуу, оҕо толкуйдуур дьобурун сайыннарыы.

Ооньуу хаамыгта

1 ооньуу. Араас тыллар суруллубут карточкаларыттан(отон, луук, тураах,куобах, кыһыл, от күөх, хара, борон уо.д.а.) оҕо сөп түбэхэр тыллары булан стрелканын көрдөрөр.(холобур: Тураах – хара, куобах – борон).

2 ооньуу. Биир остуолга предмет ааттара суруллубут карточкалар, иккискэ өнөр араастара суруллубут карточкалар сыталлар. Биир оҕо предмет аатын ааҕар, иккис оҕо предмет өгүн булан ааҕар.

“Таабырынна таай”

Сыала: Оҕону кэлимсэ ааҕыга үөрэтии, толкуйдуур дьобурун сайыннарыы.

Ооньуу хаамыгта

Остуолга дьэ, ойуур кыылларыгар сыһыаннаах карочкалар сыталлар. Иитээччи оҕолорго кыыллар тустарынан таабырын таайтарар. Таабырыны таайбыт оҕо остуолтан сөптөөх карточканы булан ааҕар, оҕолорго көрдөрөр. Ким элбэх таабырыны таайбыт, сөпкө тыллары аахпыт – кыайылаах тахсар.

“Түөх ханна үүнэрий?”

Сыала: кэлимсэ ааҕыга интэриэһи үөскэтии, фрукта оҕуруот астары диэн өйдөбүлү чинэтии.

Ооньуу хаамыгта

Иитээччи магнитнай дуоскаҕа сад, оҕуруот астарын ойууларын сыһыарар Остуолга тыллардаах карточкалары ууруу. Оҕолор биирдиилээн тахсан карточканы ылаллар, ааҕаллар уонна сөптөөх ойуу аһыгар магнитынан туттараллар.

“Кыылга аатын буларыгар көмөлөс”

Сыала: Оҕо кэлимсэ ааҕар дьобурун эрчийии, ойуур уонна дьэ кыылларын туһунан билиитин ханатыы, болҕомтотун сайыннарыы. Кыыллары аһынарга, харыстыырга иитии.

Оонньуу хамыыта

А4 илиискэ анаар өттүгэр кыыллар ойуулары, анаар өттүгэр кыыллар ааттара. Оҕо фломастерынан эбэтэр харандааһынан кыыл аатын уонна ойуутун булан холбуур.

“Утары тылла токкүйдээ”

Сыала: Утарыта суолталаах тыллары толкуйдуурга эрчийии. Тылы кэлимсэ аабыны хатылааһын. Икки илиинэн мээчиги хабарга эрчийии. (Кыра бөлөбүнэн оонньуурга табыгастаах оонньуу).

Оонньуу хаамыыта

Иитээччи карточкаҕа суруллубут тыллары көрдөрөр (Улахан – кыра, уһун – кылгас, кэтит – синньигэс, уҥа – ханас, тымныы – сылаас). Оҕо тылы ааҕар уонна утары турар оҕотугар мээчиги быраҕар. Мээчиги хабан ылбыт оҕо тыл утары суолтатын этэр.

“Хартыынаны сааһылаа”

Сыала: Тылы кэлимсэ аабыны хатылааһын. Болбомтону сайыннарыы.

Оонньуу хаамыыта

Таблицаҕа тыллар суруллубуттар. Остуолга таблицаҕа суруллубут тыллар ойуулары ыһылла сытар. Оҕо тыллары ааҕар уонна сөптөөх ойуутун булан тыл урдугэр ууран иһэр.

“Дьэ уонна дьиикэй кыыллары бөлөхтөө”

Сыала: Оҕо дьэ кыыла дуу, эбэтэр дьиикэй кыыл дуу диэн санаатын дакаастырыгар эрчийии. Кэлимсэ аахпыт тылларын хатылааһын.

Оонньуу хаамыыта

Остуолга дьиикэй уонна дьэ кыыллары суруллубут карточкалар сыталлар. Оҕо кыыллары наардырыгар сорууда бэриллэр.

“Ураты тылы бүл”

Сыала: Оҕо толкуйдуур дьобурун сайыннарыы, кэлимсэ аабыга эрчийии. Оҕо тоҕо ураты тыл диэн санырын дакаастырыга эрчийии.

Оонньуу хаамыыта

Остуолга үстүү тыл суруллубут карточката сытар (холобура: куобах, эһэ, куоска, эбэтэр кыыс, уол, ыскаап о.д.а тыллар). Оҕо ураты тылы булан туора уураар уонна дакаастыыр.